

Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları

Çalışma Birimleri Dizisi 17

Van-Erciş

2011 Depremleri

TPD Etkinlikleri ve Deneyimleri

Editörler: **A. Tamer Aker**
Nazan Aydın
Lütfullah Beşiroğlu
Feyza Çelik

A. Tamer AKER

Ankara Tıp Fakültesi mezunu. 1991–2002 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesinde çalıştı. 2002’den beri Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesinde görev yapmaktadır. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruhsal Travma Yüksek Lisans Programı’nın yürütücülüğünü sürdürmektedir. TPD’nin kurucu üyesi ve halen Merkez Yönetim Kurulu üyesidir. APHB’nin kurucularından olan Aker, halen APHB yönetim kuruluunda görevlidir.

Nazan AYDIN

Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesinden 1990 yılında mezun oldu. Uzmanlık eğitimini Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı’nda tamamladı. 2005–2013 yılları arasında TPD Erzurum Şubesi Başkanlığını yürüttü. 1998-2013 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı’nda görev yaptı. 2013 yılında Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim Araştırma Hastanesinde göreve başladı. Gebelik ve Doğumla İlişkili Ruhsal Bozukluklar Çalışma Biriminin koordinatörüdür.

Lütfullah BEŞİROĞLU

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları uzmanı olduktan sonra Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde öğretim üyesi olarak 10 yıla yakın çalıştı. Depremzede. Travma ve anksiyete bozuklukları alanlarında çalışmalarına halen İzmir Katip Çelebi Üniversitesinde Anabilim Dalı Başkanı olarak devam etmektedir.

Feyza ÇELİK

İstanbul Tıp Fakültesi’nden 2006 yılında mezun oldu. Halen Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. APHB yönetim kurulunda görevlidir. 2011 yılından bu yana TPD Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Biriminin koordinatörüdür.

Van-Erciş 2011 Depremleri
TPD Etkinlikleri ve Deneyimleri

© Türkiye Psikiyatri Derneği

Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Türkiye Psikiyatri Derneği'nin yazılı izni olmaksızın hişbir yolla çoğaltılamaz. Bilimsel amaçla kaynak gösterilerek kısa alıntılar yapılabilir.

ISBN: 978-605-62537-8-2

1. Baskı: 2014, Ankara

Editörler:

A. Tamer Aker
Nazan Aydın
Lütfullah Beşiroğlu
Feyza Çelik

Son okuma:

Feyza Çelik
Tolga Binbay, *Türkiye Psikiyati Derneği Yayıncılık Kurulu*

Tasarım ve Uygulama:

BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve Tanıtım Ltd. şti.,
Ziya Gökalp Cad. 30/31, 06420 Kızılay, Ankara
Tel: (0312) 431 30 62

Baskı:

Pelin Ofset Matbaacılık
İvedik O.S.B Matbaacılar Sitesi
1514 Sk. No: 28 Yenimahalle /Ankara
Tel: (0 312) 395 25 80

Baskı Tarihi:

Nisan 2014

TÜRKİYE PSİKIYATRİ DERNEĞİ
RUHSAL TRAVMA VE AFET PSİKIYATRİSİ ÇALIŞMA BİRİMİ

Van-Erciş 2011 Depremleri

TPD Etkinlikleri ve Deneyimleri

Editörler:

A. Tamer Aker

Nazan Aydın

Lütfullah Beşiroğlu

Feyza Çelik

Çalışma Birimleri Dizisi – No: 17

İçindekiler

Yazarlar	ix
Katkıda Bulunanlar	x
Kısaltmalar Dizini	x
Önsöz	xi
Editörlerden	xii

1 ERCİŞ VE VAN DEPREMİ BAĞLAMINDA AFETLERDE PSİKOSOSYAL HİZMETLER BİRLİĞİ VE TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ 1

A. Tamer AKER, Hande KARAKILIÇ

Bir Başka Gözle Depremin Bilgisi	1
Ruhsal Travma ve Afet Kavramı	1
Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği	3
Van ve Erciş: İlk Değerlendirme Örnekleri	7
APHB Etkinlikleri	11
Psikososyal Çalışmaların İçerikleri	14
APHB İş Birlikleri	16
Son söz	19
Kaynaklar	19

2 DEPREME HAZIR VE HAZIRLIKLI OLMAK 21

Nazan AYDIN, Meltem ORAL, Gökhan DALOĞLU

Tehlike Algısı	22
Depreme Hazırlık Yapmanın Etkinliği Hakkındaki Algılar	23
Türkiye’de İnsanlar Depreme Hazır ve Hazırlıklı mı?	24
Bireyleri Olası Bir Depreme Hazır Hale Getirmek için Neler Yapılabilir?	25
Depreme Hazırlık için Önerilebilecek Pratik Bilgiler	27
Kaynaklar	28

3 İHTİYAÇ TESPİTİ VE ALAN DEĞERLENDİRME: VAN ÖRNEĞİ..... 29

Hamid BOZTAŞ, Feyza ÇELİK

Van İli’nin Coğrafi ve Sosyokültürel Özellikleri	30
23 Ekim Erciş ve 9 Kasım Van Depremleri	32
Van Örneği	34
Değerlendirme	41
Kaynaklar	49

4	VAN'DA YAŞAYAN İNCİNEBİLİR GRUPLARIN DEPREM SONRASI DURUMLARI	51
	Cem Taylan ERDEN, Umut KARASU	
	İncinebilirlik Kavramı	51
	Psikiyatrik Açıdan İncinebilir Topluluklar	51
	Kaynaklar	55
5	AFETLERDE YEREL-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERLE ÇALIŞMAK.....	57
	Adem AYDIN, Yavuz SELVİ	
	Kaynaklar	63
6	AFETLERDE SAĞLIK PERSONELİNİN DURUMU: VAN-ERCİŞ DEPREMİ DENEYİMİ.....	65
	Lütfullah BEŞİROĞLU	
	Bir Afetin Evreleri	65
	Sağlık Personeli için İlk Dönemler	66
	Sağlık Personeli için İleri Dönemler	69
	Van-Erciş Depremi Bağlamında Sağlık Çalışanları	70
	Sonuç	70
	Kaynaklar	71
7	TRAVMATİK OLAYLARDA YARDIM ÇALIŞANLARI – İKİNCİL TRAVMATİZASYON	73
	Özlem Mestçioğlu GÖKMOĞOL	
	Olaya Bağlı Stres Kaynakları	73
	Mesleki Stres Kaynakları	74
	Çevresel Stres Kaynakları	75
	Travma Mağdurlarıyla Çalışmak	75
	Kimler Eşduyum Yorgunluğuna Daha Duyarlıdır?	76
	İkincil Travmatizasyon Gelişimine Katkıda Bulunan Etmenler	76
	Eşduyum Yorgunluğu Belirtileri	77
	Ayırıcı Tanı	78
	İkincil Stres Bozukluğunda Önleme	79
	İkincil Stres Bozukluğuna Karşı Alınması Gereken Önlemler	80
	Hızlandırılmış İyileştirme Programı	82
	Kaynaklar	83
8	TRAVMATİK YAS.....	85
	Feyza ÇELİK, Elif KIRMIZI ALSAN	
	Kaynaklar	88

9 AFET SONRASI YENİDEN YAPILANMA; RUHSAL TRAVMALAR VE TOPLUMSAL YAKLAŞIMLAR.....	91
Hira Selma KALKAN, Hande KARAKILIÇ	
Ritüellerin Toplumsal Etkisi	91
Afetlerde Sosyal Hizmet Uzmanı / Sosyal Çalışmacının Rolü ve Afet Örgütlenmesi	92
Afet Örgütlenmesinde Temel İlkeler	93
Afet Sonrası Toplumlarda Gözlenen Tepkiler ve Evreleri	96
Afete Toplumsal Yanıt	97
Afetlerde Toplumsal Psikososyal Tepkiler	98
Afetlerde Psikososyal Destek Hizmeti	100
Psikososyal Müdahale Sürecinde Yürütülen Çalışmalar	101
Psikososyal Müdahale Etkinliklerinin Dönemleri	103
Toplum Merkezlerinde Psikososyal Uygulamalar	104
Afet Durumlarında Gönüllülüğün Yeri	105
Afet Sonrası Yeniden Yapılanmada Medyanın Kullanımı	108
Kaynaklar	111
10 TRAVMA İLE BAŞA ÇIKMA	113
Mehmet Z. SUNGUR, Claudia HERBERT	
Yaşam Biçimini Yeniden Kurma Süreci	113
İyileşme Sürecinizi Başlatmakta Yararlı Olabilecek Bazı İpuçları	114
Profesyonel Yardım Kaynakları	119
Eğer Tedaviye Başladıysanız Çabuk Vazgeçmeyin	120
Travmanın Eşiniz ve Aileniz Üzerindeki Etkileri	120
Kaynak	121
11 TOPRAK ANA'DAN DEVLET BABA'YA DEPREM OLGUSU	123
Nur ENGİNDENİZ	
Toprak Ana	123
Toprak Ana Simgesi Olarak Kızılay	124
Toprak Ana'nın Sembolü Olan APHB ve Diğer STK'lar	124
Bölge İnsanı Açısından Toprak Ana	124
Devlet Baba	125
Afetlerde Birey-Devlet Baba İlişkisi	126
Kardeşlik, Toplumsal Dayanışma	127
Kaynaklar	128
EKLER.....	129
DİZİN	139

Ekler

Van ve Erciş'te görev yapan meslektaşlarımız	129
Van ve Erciş depremlerinde görev alan Türkiye Psikiyatri Derneği gönüllüleri	130
Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık rgt iş birliği ile düzenlenen Van ve Erciş Sağlık Bakanlığı çalışanlarını destekleme ve yeterlik geliştirme eğitim etkinliği; ruhsal travma ve afet psikiyatrisi eğitimi psikiyatrist ve psikolog kolu.....	131, 132
Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık rgt iş birliği ile düzenlenen Van ve Erciş Sağlık Bakanlığı çalışanlarını destekleme ve yeterlik geliştirme eğitim etkinliği; ruhsal travma ve afet psikiyatrisi eğitimi aile hekimi kolunda yer alan eğiticiler.....	133
Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık rgt iş birliği ile düzenlenen Van ve Erciş Sağlık Bakanlığı çalışanlarını destekleme ve yeterlik geliştirme eğitim etkinliği; ruhsal travma ve afet psikiyatrisi eğitimi hemşire kolunda yer alan eğiticiler.....	134
Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık rgt iş birliği ile düzenlenen Van ve Erciş Sağlık Bakanlığı çalışanlarını destekleme ve yeterlik geliştirme eğitim etkinliği; ruhsal travma ve afet psikiyatrisi eğitimi diğer sağlık çalışanlarına yönelik konferanslar	135
Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve UNICEF iş birliği ile gerçekleştirilen "APHB psikososyal uygulamalar" temel düzey eğitimlerinde Türkiye Psikiyatri Derneği adına yer alan eğiticiler.....	136
Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği ve AFAD iş birliği ile gerçekleştirilen "APHB Psikososyal Uygulamalar" temel düzey eğitimlerinde Türkiye Psikiyatri Derneği adına yer alan eğiticiler.....	136
Van-Erciş depremleri sonrasında yürütülen çalışmalarda koordinasyonda yer alan Türkiye Psikiyatri Derneği yeleri	137
İş birliği yapılan bakanlıklar ve diğer sivil toplum kuruluşları.....	138
Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Dünya Sağlık rgt'nde yer alan Türkiye Psikiyatri Derneği yeleri	138

Yazarlar

A. Tamer Aker, Prof. Dr.

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli

Elif Kırmızı Alsan, Uzm. Dr.

Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruhsal Travma ve Afet Çalışmaları Birimi

Adem Aydın, Yrd. Doç. Dr.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Van

Nazan Aydın, Prof. Dr.

Bakırköy Prof. Dr. Mashar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul

Lütfullah Beşiroğlu, Prof. Dr.

Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı; Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İzmir

Hamid Boztaş, Yrd. Doç. Dr.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Bolu

Feyza Çelik, Arş. Gör. Dr.

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli

Gökhan Daloğlu, Uzm. Dr.

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Erzurum

Nur Engindeniz, Uzm. Dr.

Serbest Psikiyatrist, İzmir

Cem Taylan Erden, Uzm. Dr.

Serbest Psikiyatrist, Van

Özlem Mestçioğlu Gökmoğol, Yrd. Doç. Dr.

Üsküdar Üniversitesi, Nöropsikiyatri Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul

Claudia Herbert, Klinik Psk.

Oxford Gelişim Merkezi İdari ve Klinik Sorumlusu, Oxford

Hira Selma Kalkan, Uzm. Dr.

Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Manisa

Umut Karasu, Uzm. Dr.

Balıkesir Devlet Hastanesi, Balıkesir

Hande Karakılıç, Uzm. Dr.

Serbest Psikiyatrist, Ankara

Meltem Oral, Sosyal Hizm. Uzm.

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Erzurum

Yavuz Selvi, Doç. Dr.

Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Konya

Mehmet Z. Sungur, Prof. Dr.

Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İstanbul

Katkıda Bulunanlar

Hülya Çeçen, Arş. Gör. Dr.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Van

Aybike Telkök, Arş. Gör. Dr.

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli

Belkıs Şeniz, Arş. Gör. Dr.

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kocaeli

Kısaltmalar Dizini

APHB	Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BEAH	Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EMDR	Eye Movement Desensitization and Reprocessing
GSKD	Gayrisafi Katma Değeri
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
MDB	Major Depresif Bozukluk
NLP	Neuro-Linguistic Programming
RTAPÇB	Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi
SHU	Sosyal Hizmet Uzmanı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TPD	Türkiye Psikiyatri Derneği
TPD MYK	Türkiye Psikiyatri Derneği Merkez Yönetim Kurulu
TRSM	Toplum Ruh Sağlığı Merkezi
TTB	Türk Tabipler Birliği
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TUIK	Türkiye İstatistik Kurumu
UMKE	Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
VAKAD	Van Kadın Derneği
YYÜ	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Önsöz

Kocaeli depreminden sonra örgütlenen Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği (APHB) ve Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD) için Van-Erciş depremi gerçek bir sınav olmuştur. Yıkıcı depremin hemen ardından bölgede görev yapan üyelerimiz ve Türkiye'nin her köşesinden koşup gelen gönüllülerimiz aylar boyunca travmatize olan insanların yanında yer aldılar. Açıkta, soğukta, çadırlarda ve konteynerlerde yardıma gerek duyanlara destek oldular, hastalananları tedavi ettiler, halka ve çalışanlara eğitim verdiler.

Sağlanan desteğin yeterliliği ve niteliği elbette daha fazla olabilirdi. Ama onlar oradaydılar ve zorluklar içinde büyük bir yüce gönüllülikle ellerinden gelen her şeyi yaptılar.

Şimdi de depremin kitabını yazdılar. Yaşadıklarının, tanık olduklarının, neler yaptıklarının aktarıldığı bu kitap tarihe düştükleri bir kayıt niteliğindedir ve gelecekte başka neler yapılabileceğine ışık tutmaktadır. Elinizdeki kitabın ruh sağlığı çalışanlarının afet ve travma konularında farkındalıklarını ve toplumsal dayanışma duyarlılıklarını daha da arttıracacağı inancındayız. Bu TPD kitabının yaşanan acıların unutulmamasını sağlayarak gelecekteki afetlere hazırlanmamızı sağlamasını umut ediyoruz.

Prof. Dr. Tunç ALKIN
Türkiye Psikiyatri Derneği Başkanı

Editörlerden

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 Van ve Erciş depremleri yarattığı yıkım ve ortaya çıkardığı acılar Türkiye afet tarihi açısından önemli kilometre taşlarından biri olmuştur. Çeşitli sorunlar içermekle birlikte, deprem sonrası hatırı sayılır bir toplumsal ve kamusal destek harekete geçmiştir. Psikososyal hizmetler bu desteğin tam içinde bir parça olmuş ve ilk günden beri bölgede varlığını hissettirmiştir.

Van ve Erciş depremleri sonrası TPD depremzedelere yönelik yürütülen psikososyal hizmet çalışmalarında önemli bir işlev edinmiştir. TPD, bu işlevini 2005'ten bu yana APHB çatısı altında yürütmektedir. APHB; Türkiye Kızılay Derneği ile birlikte ruh sağlığı alanında çalışan dernekleri bünyesinde toplayan ve ülke içi veya dışındaki afetlere yönelik müdahaleler geliştiren, uygulayan bir çatı yapısıdır.

Bu kitapta APHB yapısı içindeki etkinlikler kadar, depremin bizlere ve depremi yaşayan insanlara olan etkisi kolay okunabilir bir biçim içinde aktarılmaya çalışılmıştır. Yaşanan onca sıkıntı ve acının, dayanışma ve desteğin canlı bir belgesidir. O günleri yaşayanların, o günlere destek olanların emekleri, zorlukları, umut ve umutsuzlukları, sevinç ve acıları bir yönüyle bu kitaba yansımıştır.

Van ve Erciş depremlerinde bizzat orada bulunan, bu afeti yaşamış meslektaşlarımızla, bu afet karşısında duyarsız kalmayıp şu veya bu şekilde katkı sağlamış olan tüm meslektaşlarımıza bir teşekkür niteliğinde olan bu kitabın, o günleri yaşayanlar için önemli bir tarihsel anı, okuyanlar içinse iyi bir bilgi kaynağı olmasını dileriz.

APHB çatısı altında hizmet veren tüm gönüllüler, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) başta olmak üzere gerek alanda yürütülen çalışmalarda gerek bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimizle...

A. Tamer AKER
Nazan AYDIN
Lütfullah BEŞİROĞLU
Feyza ÇELİK

1 Erciş ve Van Depremi Bağlamında Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği ve Türkiye Psikiyatri Derneği

A. Tamer AKER, Hande KARAKILIÇ

Bir Başka Gözle Deprem Bilgisi

23 Ekim 2012 Van depremi Richter ölçeğine (M_L) göre 6.6 aletsel büyüklükte olmuş ve bu deprem son yıllarda en güncel aletsel büyüklük eşeli olan Moment Magnitüde (M_w) göre 7.2 olarak açıklanmıştır. Depremi takiben, depremin aletsel büyüklüğü medyada bilim adamlarınca tartışılmaya başlanmış ancak her iki ölçek büyüklüğünde de söz konusu depremin yıkıcı bir deprem olduğu gözden kaçmıştır. Birçok bilim adamı bu depremin ardından bu bölgede olabilecek artçı deprem büyüklüğünü bir eşel küçük, yani 6.2 olarak açıklamışlardır. Özellikle Doğu Anadolu gibi ekonomik anlamda olumsuz koşulların var olduğu bölgelerde depremler 5.5 büyüklüğünden itibaren hasar yapmaya ve ölümlere yol açabilirler.

Öte yandan 9 Kasım 2011 tarihinde meydana gelen Richter ölçeğine göre 5.6 aletsel büyüklüğe sahip sarsıntı bazı bilim adamlarınca artçı, bazılarınca yeni bir deprem olarak farklı değerlendirilmiş, neticede resmi kuruluşlar tarafından bu depremin yeni bir deprem olduğu bilgisi kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu bölgede süregelen orta büyüklükteki artçı depremlerin fazlalığı ve bazı bilim adamlarının kesin ve doğru bir dayanak olmasa da, Özalp Fayı'nda 7 büyüklüğünde yeni bir deprem beklediklerini açıklamaları, bölgede başka büyük depremlerin olabileceği endişesini oluşturmuştur.

Van depreminin ardından bölgede artçı depremler 5.8 büyüklüğüne kadar yükselebilir. Bu etkinlik yaklaşık bir yıl sürebilir ve hasarlı binalara uzman görüşü alınmadan girilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Deprem olgusu etrafında dönen bilimsel yorumların toplumla paylaşımının ruh sağlığına yansımaları konusundaki değerlendirmeyi burada okuyucuya bırakarak, buradan hareketle, afet çalışmalarının ortaklaşa yürüyen çok meslekli, etkileşimli ve sürekli bir yapısı olduğunu vurgulamak isteriz.

Ruhsal Travma ve Afet Kavramı

Travmatik Olay / Travma

Yukarıda başka bir anlatımla tanımlanan deprem, elbette insanlar için travmatik bir yaşantıdır. Bu noktada travmayı ve ruhsal travmayı tanımlamak yararlı olacaktır. Travmatik olaylar kişinin yaşamsal bütünlüğünü tehdit eden veya bozan olaylardır. Deprem, sel gibi doğal afetler, savaşlar,

cinsel ya da fiziksel saldırıya uğrama, çocuklukta yaşanan cinsel taciz ve tecavüzler, işkence görme, zorla kaçırılma, trafik kazaları, yaşamı tehdit eden bir hastalığın tanısının konması, ölü bir vücudu ya da vücut parçasını görme, sevilen bir yakının kaybolması veya ölümü gibi zorlayıcı ve kişinin başa çıkma yeteneğini aşan olaylar travmatik olaylara örnek olarak verilebilir.

Kişiler bu tür olayları üç şekilde yaşayabilirler;

- i. Olay doğrudan kişinin başına gelir,
- ii. Kişi, bu tür olaylara tanık olur, olayı yaşayan insanlara yardım eder,
- iii. Bu tür bir olayın sevdiği bir kişinin başına geldiğini öğrenir.

Bir travmatik olay sırasında veya hemen sonrasında kişiler korku, dehşet, çaresizlik, utanç ve suçluluk gibi tepkiler geliştirdikleri takdirde bu tür olaylar ruhsal açıdan travmatik olaylar ya da ruhsal travmatik olaylar (ruhsal travma) olarak adlandırılır.

Tanıklığın özellikle hekimler ve diğer sağlık ve ruh sağlığı çalışanları için özel bir önemi olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü hekimlerin mesleki uygulamaları acı çeken insanların durumlarına tanıklık üzerine kurulmuştur.

Travmatik Olayların Sınıflaması

Ruhsal travmaya yol açabilecek olayları çeşitli şekillerde sınıflamak mümkündür. En yaygın olarak kullanılan sınıflamalarda bu tür olaylar üç başlık altında toplanır;

- i. İnsan elinden kasıtlı olarak çıkan olaylar,
- ii. Doğal afetler, olaylar,
- iii. Kazalar.

Travmatik olayları bireysel (ör.: trafik kazası) ya da toplumsal (ör.: deprem), tekil (ör.: saldırıya uğramak) veya süreğen (ör.: eş şiddeti) olarak sınıflamak da mümkündür.

Afet Tanımı

Afetleri çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür;

- i. Belirli bir zaman dönemi içerisinde, tıp mesleğinin kapasite ve kaynakları ile olağandışı durumdan etkilenen veya sağlığı tehdit altında olan insanların gereksinimleri arasında akut ve öngörülemez bir dengesizlikliğin ortaya çıktığı olaylardır.
- ii. İnsanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve etkilenen topluluğun kendi imkân ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği, doğal, teknolojik veya insan kökenli olaylardır. Afet olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçlardır.

Afetlerin Sınıflaması

Afetler kökenleri veya ortaya çıkma hızlarına göre sınıflandırılabilir:

Kökenlerine göre afetler:

- i. Doğal afetler (ör.: deprem, sel, heyelan)
- ii. Teknolojik afetler (ör.: nükleer patlamalar)
- iii. İnsan kökenli afetler (ör.: savaşlar, terör olayları)

Ortaya çıkma hızlarına göre afetler:

- i. Ani gelişen afetler (ör.: deprem, çığ, hortum) ve
- ii. Yavaş gelişen afetler (ör.: kuraklık, erozyon, küresel ısınma) olarak sınıflandırılabilir.

Afetlerin büyüklüğünü saptamak için; can kaybı, etkilenen nüfus, etkilenen coğrafi alan, yapısal hasarlar, sosyal ve ekonomik kayıplar ölçüt olarak kullanılır. Bu derece büyük ve kitlesel yıkımlar yaygın toplum ruh sağlığı sorunlarına da yol açar. Bu nedenle afetler ruh sağlığı uzmanlarının doğrudan ilgi alanına girer.

Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği

APHB Tarihçesi

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 Marmara depremleri, depremlerin yaşandığı bölgeler dışında, Türkiye genelinde de önemli etkiler yaratmıştır. Depremi ilk aylarından bugüne kadar yapılan çalışmalar özellikle deprem sonrası gelişen ruhsal sorunların yaygınlığına dikkat çekmektedir. Bu sarsıcı etki, çok çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirmekle birlikte, toplumun ruh sağlığına, ruh sağlığı uzmanları ve sağlık çalışanlarının da mesleklerine bakışını olumlu yönde değiştirmiştir. 17 Ağustos'tan sonra ruhsal travma ve afet çalışmalarında önemli bir bilgi ve deneyim artışı sağlanmıştır. Pek çok eksiğine karşın, bu bilgi ve deneyim birikimi artan bir duyarlılıkla sürmektedir.

1999 Marmara depremlerinden pek çok acının yanı sıra pek çok dersler de çıkılmıştır. Bunlardan birkaçı;

- i. Sağlık ve psikososyal hizmetlerin dağınık, karışık ve düzensiz olması, müdahalelerde tekrarlar veya boşluklar belirmesi,
- ii. Psikososyal alanda oluşturulan hizmetlerin sürekliliğinin sağlanamaması,
- iii. Hizmetlerin sürekliliğini sağlayacak bilgi ve deneyim yeterliliğinin oluşturulamamasıdır.

Bu eksiklikleri gidermeye yönelik çalışmalar ilgili kurumlar, TPD de dâhil çeşitli dernek ve sivil toplum kuruluşları (STK), üniversite ve eğitim hastaneleri tarafından yürütülmeye çalışılırken, yüzyılın en büyük felaketlerinden birisi olan Güney Asya Deprem ve Tsunamisi (2004) Türkiye'de gelişmekte olan duyarlılığı da harekete geçirmiştir.

Aynı zaman diliminde TPD, Türk Tabipler Birliği (TTB), Türk Psikologlar Derneği ve Türkiye Kızılay Derneğinin yolları hem ülke içinde hem de Aceh/Endonezya ve Sri Lanka'da kesişmiştir. Bu kesişim birlikte çalışmayla, birlikte çalışma da 2005 yılı Haziran ayında ilk iş birliği protokolünün imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu protokol ile ilk kez TPD, Türk Psikologlar Derneği, Türk Kızılayı ve TTB arasında açık bir bağlantı kurulmuştur.

Çalışmaları psikososyal alanda yoğunlaştırmak için gerekli olan daha odaklanmış, ancak daha geniş katılımlı ikinci protokolün imzalanması ise Ağustos 2006 yılında gerçekleşmiştir. Böylece sadece psikososyal alanda hizmet verecek olan APHB; Türkiye Kızılay Derneği, Türk Psikologlar Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, TPD, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin katılımlarıyla kurulmuştur (Resim 1).

APHB, toplum ruh sağlığını olumsuz etkileyen afetler ve kriz durumlarında psikososyal müdahalelerin yürütülmesinde tarafların sorumluluklarını ve iş birliği ile ilgili esaslarını düzenlemeyi amaç edinmiştir.

Türkiye Psikiyatri Derneği(TPD), kuruluşundan bu yana Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği'nin (APHB) önemli bir üyesi olmuştur. APHB, geniş çatısının oluşturduğu ve başka etkenlerden de kaynaklanan zorlulara rağmen sağlıklı, amaca yönelik, etik, işlevsel hizmet ve etkinlikler üretebilmiştir. Van-Erciş Depremi sonrasında yapılan çalışmalar ise APHB'nin yaptığı en etkili çalışma olmuştur. Bu birliktelik ile Türkiye için yazılabilecek bir afet tarihi belgesinin en önemli ve yaygın aşaması ortaya çıkarılmıştır. Gönüllüsünden eğitimcisine, yerel uzmanından uluslararası danışmanına kadar verilen tüm destekler çok anlamlı olmuştur. Bölgede zor şartlarda hem bir hekim hem de depremzede olarak çalışan meslektaşlarımızın emelleri ve gösterdikleri özveri hem bölge halkının hem de bizlerin belleğinde hak ettiği yeri almıştır. Depremi yaşayan halkın katkısı büyüktür. Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile başta Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF olmak üzere Birleşmiş Milletler Örgütlerinin ilişkisi, katkısı ve yol göstericiliği hizmetin yaygınlığını ve etki gücünü çok önemli oranlarda artırmıştır. TPD Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi tarafından hazırlanan bu kitap tüm bu yapılanların, emeğin, gayretin ve birlikteliğin bir belgesidir. Katkıda bulunan her kişi ve her kurum her türlü minnet ve takdiri hak etmektedir. Ülkemizin başka afetlerle karşılaşmaması en büyük dileğimizdir. Bu birliktelik ise en büyük gücümüz olacaktır.

Editörler

A. Tamer Aker

Ankara Tıp Fakültesi mezunu. 1991-2002 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde çalıştı. 2002'den beri Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruhsal Travma Yüksek Lisans Programı'nın yürütücülüğünü sürdürmektedir. TPD'nin kurucu üyesi ve halen Merkez Yönetim Kurulu üyesidir. APHB'nin kurucularından olan Aker, halen APHB yönetim kurulunda görevlidir.

Nazan Aydın

Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1990 yılında mezun oldu. Uzmanlık eğitimini Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2005-2013 yılları arasında TPD Erzurum Şubesi başkanlığını yürüttü. 1998-2013 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nda görev yaptı. 2013 yılında Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim Araştırma Hastanesi'nde göreve başladı. Gebelik ve Doğumla İlişkili Ruhsal Bozukluklar Çalışma Birimi'nin koordinatörüdür.

Lütfullah Beşiroğlu

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu. Ruh sağlığı ve Hastalıklar uzmanı olduktan sonra Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak 10 yıla yakın çalıştı. Depremzede. Travma ve anksiyete bozuklukları alanlarında çalışmalarına halen İzmir Katip Çelebi Üniversitesi'nde Anabilim Dalı başkanı olarak devam etmektedir.

Feyza Çelik

İstanbul Tıp Fakültesi'nden 2006 yılında mezun oldu. Halen Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. APHB yönetim kurulunda görevlidir. 2011 yılından bu yana TPD Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi'nin koordinatörüdür.

ISBN 978-605-62537-8-2

9 786056 253782